ЩОДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОРСЬКИХ ФАХІВЦІВ

Ірина Вербій

Херсонська державна морська академія

У світовому співтоваристві стрімко відбуваються процеси глобалізації та інтеграції сфер людської діяльності. Люди різних національностей взаємодіють у одному суспільному просторі. Україна, на шляху до євроінтеграції, орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку та спрямовує систему професійної освіти на підготовку компетентних фахівців. Професія морських офіцерів вимагає високих знань спеціальності, теорії, професійної підготовки, а також володіння комунікативними уміннями для ефективної взаємодії у полікультурному екіпажі. Тому, соціокультурна компетентність є однією з найважливіших складових у формуванні професійної компетентності майбутніх працівників морської галузі. Українські морські офіцери все частіше працюють на суднах зарубіжних компаній, де зустрічають команду, яка складається з представників різних національностей. Таким чином, недостатньо бути лише добрим спеціалістом, необхідно також вміло знайти підхід до колег задля уникнення непорозумінь та нещасних випадків. Справжній професіонал повинен оволодіти соціокультурними знаннями, вміннями та навичками.

Мета дослідження – запропонувати систему вправ, спрямованих на формування соціокультурної компетентності майбутніх морських фахівців як важливої складової їх професійної діяльності.

Вивчення іноземної мови нерозривно пов’язане із соціокультурним компонентом, адже вивчаючи мову, ми також отримуємо знання про культуру, звичаї та традиції країни. Соціокультурна компетентність – це система уявлень про звичаї, традиції, релігію, цінності, стереотипи, національні символи, поведінку людей різних національностей без якої неможливе ефективне міжкультурне спілкування. Зазвичай вона пов’язана з країною, мова котрої вивчається, але коли йдеться про морських фахівців, не можна розглядати лише Великобританію та США, адже на судні будуть представники інших національностей. Тому, говорячи про соціокультурну компетентність працівників морської галузі, маємо на увазі їх толерантне ставлення та доречну поведінку відносно колег з різних країн, для яких англійська мова є засобом комунікації, а не рідною мовою.

Погоджуємося з думкою дослідників Р. Келембет, О. Пейчевої, В. Сафонової, що соціокультурна компетентність включає в себе країнознавчу, лінгвокраїнознавчу та соціолінгвістичну компетенції. Розглянемо детальніше кожну з них та визначимо чому вони важливі для майбутніх морських фахівців.

Країнознавча компетенція охоплює знання про народ, мова якого вивчається, суспільний устрій, освіту, культуру, літературу, мистецтво, побут, традиції та звичаї.

Лінгвокраїнознавча компетенція пов'язана зі знаннями особливостей мовленнєвої і немовленнєвої поведінки, важливими для спілкування, вона включає соціоетнологічні та культурологічні знання та вміння поводити себе відповідно до цих знань. До останніх відносимо обізнаність про умови й особливості повсякденного життя, міжособистісні стосунки, суспільні цінності, традиції тощо; розуміння соціальних умовностей як, наприклад, початок і завершення бесіди, жести, привітання, вибачення та соціальні звичаї, як-то візити, їжа, напої, запрошення [2].

Соціолінгвістична компетентність пов'язана з умінням використовувати мовні форми і засоби відповідно до ситуації, віку, освіти, соціальної приналежності співрозмовника.

Опираючись на власний досвід, можемо сказати, що курсанти морських закладів отримують знання про країну, мову якої вивчають, на першому курсі навчання. Так першокурсники Херсонської державної морської академії (ХДМА) у першому семестрі навчаються за підручником "Outcomes". Навчальна програма містить такі теми: "People and places", "Free time", "Home", "Holidays", "Shops", "Family and friends", "Food". При вивченні першої теми "People and places" курсанти вчаться знайомитися з людьми та представляти себе, вони запам'ятовують назви країн та національності. Наприклад:

Вправа 1. In pairs, ask questions and complete the form.

Name:
Nationality:
Age:
Married? Yes/No:
Children? Yes/No:
Name of vessel:
Job:

Вправа 2. Debates. One group proves that it is comfortable to work only with Ukrainian/Russian crewmembers, the other prepares statements to support multilingual crew.

На старших курсах студенти отримують знання, пов'язані з їх майбутньою спеціальністю, але паралельно з отриманням інформації про

швартування чи дії, необхідні під час аварійних ситуацій на судні, курсанти розглядають кейси, які носять повчальний характер та часто пов'язані з ситуаціями толерантності, культури, розумінням один одного та відповідальності. На шостому курсі модуль "Communication and briefings" повністю присвячено розгляду та аналізу того, як ефективно проводити комунікацію на борту судна. Під час вивчення теми «Виклик та відповідь», студенти розглядали культурні відмінності та різницю суспільного виховання європейців та філіппінців та дійшли висновку, що останні, часто не розуміючи команди чи наказу, бояться перепитати чи виразити сумнів, тобто «кинути виклик», що зрештою призводить до негативних наслідків.

Вправа. Прочитайте кейс та підкресліть національність керманича.

За змістом кейсу керманич-філіппінець на кілька секунд повернув штурвал у правий бік замість лівого, що зрештою призвело до посадки судна на мілину. Курсанти обговорюють чому він побоявся перепитати команду у старшого помічника капітана, чи пов'язано це з його національністю. Також їм пропонується визначитись як би вони повели себе у цій ситуації. Розглядаються поняття "High Power Distance" та "Low Power Distance", перше відноситься до людей, що звикли бути покірними та поважають авторитет керівництва, друге − означає відносини між керівництвом та підлеглими, засновані на співпраці та взаємозалежності. Студентам пропонується самостійно сформулювати поради відносно того як виражати сумнів щодо прийнятих рішень та як відповідати на такі сумніви:

Вправа 1. Make a list of advice.

Group A: how to make challenges. Group B: how to respond.

Важлива роль у міжкультурному спілкуванні належить жестам, які кожним народом по-різному інтерпретуються.

Вправа 2.

UK & USA = OK
Russia = zero
Japan = money
Brazil = insult

a) What is the key idea of the picture?

b) Discuss.

1. Do all people react the same to challenge and response?

2. Can you give some examples from your practice where you had an experience of positive/negative challenge and response?

3. How is it possible to arrange good challenge and response environment in a mixed crew? [3, с.179]

Крім того, соціокультурну компетентність курсанти набувають і під час домашнього читання "Sea Stories" на першому курсі та "Maritime Accident Reports" на старших курсах, коли після прочитання тексту аналізують що сталося, чому, чи можливо було уникнути аварійної ситуації. Всі три складові соціокультурної компетентності так чи інакше розвиваються на

заняттях з англійської мови, але маємо припущення, що все ж вдосконалити набуту соціокультурну компетентність майбутнім морським офіцерам вдається під час плавальної практики, коли вони отримують безпосередній досвід спілкування у мультинаціональному екіпажі.

Р. Келембет та О. Пейчева виділяють дидактичні методи та прийоми, необхідні для формування соціокультурної компетентності [1], вважаємо доцільним застосовувати їх і для майбутніх морських офіцерів:

1. Вивчення особливостей вживання маркерів соціальних стосунків, іноземної мови, що вивчається. Так, судноводії повинні знати стандартні морські фрази для спілкування на судні, з іншими суднами та береговою станцією. Також необхідно вивчати команди, необхідні для управління судном, при якірних, швартовних операціях тощо. Використання таких стандартних фраз допомагає уникнути непорозуміння у мультинаціональному екіпажі.

2. Джерелом соціокультурної інформації можуть слугувати статті з газет для моряків та спеціалізованих інтернет-сайтів. Вони містять невигадану інформацію про нещасні випадки у морі де надто часто причиною аварійних ситуацій стає людський фактор, а саме: недотримання правил безпеки, недостатня увага під час виконання службових обов'язків, непорозуміння чи небажання дійти спільного рішення, недостатній досвід тощо.

3. Аудіювання автентичних та методично адаптованих матеріалів. Вважаємо необхідним давати курсантам можливість прослуховувати діалоги професійного спрямування. Особливо корисним для них буде ознайомитися з особливостями вимови, наприклад, філіппінців, які працюють майже на кожному зарубіжному судні, спочатку у аудіо записі. Крім того, аудіювання сприяє кращому запам’ятовуванню стандартних морських фраз.

4. Виконання спеціальних вправ. У процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням курсанти виконують вправи, спрямовані на тренування різних умінь. Важливо, щоб завдання були відповідними до тих, які використовуються у міжнародних морських тестах, таких як Marlins, MarTEL, IMETS тощо. Постійна парна та групова робота, розігрування діалогів та ситуацій у ролях, обговорення проблемних питань, дебати, інтерв’ювання один одного перед підготовкою до співбесіди також сприяють формуванню соціокультурної компетентності.

5. Проведення нетрадиційних типів занять. Такими можемо назвати заняття повністю присвячені читанню тексту, на першому курсі це − морські історії (Sea Stories), які є художніми текстами, а зі старшими курсантами розглядаються автентичні тексти про аварійні ситуації (Maritime Accident Reports).

6. Застосування спеціальних допоміжних засобів навчання, таких як відео, аудіо, інтернет-ресурси, автентичні документи, які використовуються на судні, різноманітна наочність.

7. Використання методу проектів, коли курсанти працюють індивідуально, а також у парах та групах, створюючи презентації, стінгазети, статті, реферати, доповіді тощо.

Таким чином, соціокультурна компетентність може бути сформована завдяки використанню певних методів та прийомів, які відображають соціальні та культурні складові мови, що вивчається. Але, оскільки соціокультурна компетентність та її складові досліджуються відносно нещодавно, вважаємо доцільним проведення подальшого дослідження щодо залучення носіїв мови або зарубіжних студентів до процесу формування соціокультурної компетентності морських фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Келембет Р. Формування соціокультурної компетенції студентів на заняттях з англійської мови / Р. Келембет, О. Пейчева // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Сумський ДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – Випуск 5. – С. 239-245.

2. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранному языку как специальности : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Сафонова Виктория Викторовна. – М., 1992. – 528 с.

3. Manage it : навчальний посібник / [В. Ф. Кудрявцева, С. Л. Барсук, К. Л. Бойко та ін.]. – Херсон : ТОВ «ВКФ «Стар» ЛТД».– 2015. – 210 с.